

**ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ Gábor Hamza
ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗ κ. ΑΠΟΣΤΟΛΟ ΧΕΛΙΔΟΝΗ**

Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι,

Επιτρέψτε μου να καλωσορίσω σήμερα ανάμεσά μας έναν εκλεκτό και διακεκριμένο σύγγρο συνάδελφο, τον καθηγητή κ. Gábor Hamza από το πανεπιστήμιο της Βουδαπέστης, ο οποίος κοσμεί με την εδώ παρουσία του το μεταπτυχιακό κύκλο μαθημάτων που προσφέρει η Νομική μας Σχολή στην περιοχή του Ιδιωτικού Δικαίου και ειδικότερα στο μάθημα ειδίκευσης του Αστικού Δικαίου, που φέρει τον τίτλο «Ειδικά θέματα Αστικού Δικαίου». Η φήμη του κ. Hamza ξεπέρασε εδώ και πολύ καιρό τα σύνορα της πατρίδας του. Συγκαταλέγεται στη χορεία των πιο γνωστών στις μέρες μας συγκριτολόγων, ιστορικών του δικαίου και εν ευρεία εννοία αστικολόγων, καθώς οι δικαιοσυγκριτικές του έρευνες και παρατηρήσεις περιστρέφονται κυρίως γύρω από ζητήματα του αστικού δικαίου. Δεν θα ήταν υπερβολή, αν έλεγα, ότι ο κ. Hamza εκτός από εξαιρετος επιστήμονας και γοητευτικός δάσκαλος ανήκει στην κατηγορία εκείνη των ακαδημαϊκών προσωπικοτήτων, η οποία μετά λύπης όλων των νεότερων νομικών τείνει με την πάροδο του χρόνου ολοένα και περισσότερο να εκλείπει, τους οποίους θα όφειλε κανείς να αποκαλέσει «νομικούς διανοητές». Η άνεση με την οποία εποπτεύει τη διαδρομή και τα ιδιαίτερα περιστατικά διαμόρφωσης των εννόμων τάξεων από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας, διανθίζοντας τις σχετικές του παρατηρήσεις και με κοινωνιολογικές και φιλοσοφικές αναφορές και προεκτάσεις, κάνει την αφήγησή του, προφορική και γραπτή, κυριολεκτικά βαθυστόχαστη. Τα κείμενά του κ. Hamza αποπνέουν τη γοητεία και την ομορφιά ενός λεπτεπίλεπτου νομικού πολιτισμού, πείθουν για το ότι το νομικό κατασκευάσμα είναι ένα δείγμα υψηλής πνευματικής παραγωγής των ανθρωπίνων κοινωνιών στο διάβα του χρόνου, είναι μία, με άλλα λόγια, ένδειξη πολιτισμού με την εγελιανή του όρου έννοια. Είμαι απολύτως βέβαιος ότι θα συμφωνήσετε με τα σχόλιά μου αυτά στο πέρας της σημερινής ομιλίας, την οποία προσωπικά, στο βαθμό που επωμίστηκα το δύσκολο έργο της μεταφοράς της στην ελληνική γλώσσα, βρήκα άκρως συναρπαστική. Η ανάγνωση της σημερινής ομιλίας του κ. Hamza επανέφερε στη μνήμη μου την πνευματική ευφορία που ένιωσα, όταν ως υποψήφιος διδάκτορας διάβασα στο πρωτότυπο το κολοσσιαίο έργο του Wieacker για την ιστορία του νεότερου ιδιωτικού δικαίου, βοηθώντας με να κατανοήσω τότε την πολιτιστική συνέχεια του δικανικού φαινομένου και να επιλύσω πολλές από τις απορίες που μου είχαν δημιουργηθεί κατά τη μελέτη των εγχειριδίων για θεσμούς του σύγχρονου δικαίου. Στην ιστορία των νομικών θεσμών κρύβεται πράγματι το μυστικό για την επίλυση πολλών σύγχρονων νομικών ζητημάτων, που μοιάζουν για τον ιστορικά αδαή κυριολεκτικά ένας γρίφος. Το κείμενο του κ. Hamza αποπνέει τη φρεσκάδα της προσδοκίας ενός καλλιεργημένου μελετητή, ο οποίος είναι βαθύτατα πεπεισμένος για το ότι η οικουμενικότητα και η «διεθνικότητα» του ρωμαϊκού δι-

καίου, όπως πιστοποιήθηκε στους αιώνες, και η κατανόηση των μηχανισμών και κυρίως της ιδεολογίας και των αρχών του, μπορεί να λειτουργήσει απελευθερωτικά και στις μέρες μας βοηθώντας το νέο νομικό να μη γίνει απλώς ένας καλός νομικός αλλά ένας κοσμοπολίτης νομικός, ένας νομικός ανοικτός στα κελεύσματα της παγκοσμιοποιημένης εποχής μας, ο οποίος δεν τρομάζει και δεν περιχαρακώνεται μπροστά στις εξελίξεις, αλλά είναι σε θέση να υπεραμύνεται τις αξίες ενός ορθολογικού, πανανθρώπινου πολιτισμού που θέτει στο κέντρο του την αξία «άνθρωπος», συνεπώς δεν είναι απλώς υπέρτης τοπικών ή ευρύτερων σκοτεινών συμφερόντων και μεσσιανικών αντιλήψεων κάθε τύπου. Το ρωμαϊκό δίκαιο, όπως και η αρχαία ελληνική φιλοσοφία, μας πληροφορεί σήμερα ο διακεκριμένος ομιλητής μας, είναι κτήμα όλων των λαών, η κοινή πολιτιστική κληρονομιά όλου του δυτικού πολιτισμού και η ελπίδα μας για μια ορθολογική εκτίμηση των νέων νομικών αναγκών.

Επιπλέον ο καθηγητής Hamza επιβεβαιώνει με τα λεγόμενά του ότι, όπως στις περισσότερες χώρες, έτσι και στην Ουγγαρία και την Ελλάδα, ο αστικός κώδικας δεν είναι τίποτε άλλο παρά το συμπύκνωμα και το απόγασμα των σημαντικότερων δοξασιών του ρωμαϊκού δικαίου. Δεν είναι τυχαίο ότι στην προπαρασκευή των δύο κωδίκων συμμετείχαν οι καλύτεροι ρωμαϊστές της εποχής. Ουσιαστικά οι όροι ρωμαϊστής και αστικολόγος ήταν τότε ταυτόσημοι. Κατά ένα παράδοξο όμως τρόπο και προς ειρωνεία της τύχης το επεξεργασμένο ρωμαϊκό δίκαιο που έφτασε στο κολοφώνα της απόλυτης κυριαρχίας του λίγο πριν τις εθνικές αστικές κωδικοποιήσεις έμελλε ενόψει των τελευταίων να αποθάνει, ακριβώς τη στιγμή της μεγάλης του δόξας. Οι αστικοί κώδικες σήμαναν το τέλος του ρωμαϊκού δικαίου ως θετού δικαίου και την οριστική παράδοσή του στα χέρια της Ιστορίας του Δικαίου. Ο κ. Hamza προσπαθεί και το καταφέρνει σήμερα να μας πείσει για το ότι κάθε νέα προσπάθεια διεθνούς εναρμόνισης του δικαίου, όπως συμβαίνει πια με το ευρωπαϊκό δίκαιο, έχει ανάγκη τη μακραίωνη εμπειρία του ρωμαϊκού δικαίου. Υπό την έννοια αυτή, το ρωμαϊκό δίκαιο δεν μπορεί από την ίδια τη διεθνιστική φύση του να μπει οριστικά στα ράφια της Ιστορίας, για όσους έχουν και την παραμικρή ευαισθησία να ενσκήπτουν και να γοητεύονται από τη γόνιμη και πάντοτε επίκαιρη δογματική του. Το ρωμαϊκό δίκαιο πάνω στο οποίο στηρίχτηκαν οι αστικές κωδικοποιήσεις και των πρώην σοσιαλιστικών κρατών αποδείχτηκε κυριολεκτικά ανθεκτικότερο από τις όποιες πολιτικές ιδεολογίες και αντιλήψεις και συνέβαλε στο να επιτευχθεί η νομική συνέχεια στις χώρες αυτές αλλά και να διευκολυνθεί η διαμόρφωση της νομικής ζωής μετά την πρόσφατη πολιτική μεταβολή. Αυτό άλλωστε δεν είναι τυχαίο, αφού το ρωμαϊκό δίκαιο με τη στέρεη δογματική υποδομή του κατάφερε να επιβιώσει για χιλιετίες σε διαφορετικούς λαούς με διαφορετική πολιτισμική παράδοση και σε πολυποίκιλα πολιτικά καθεστάτα. Παράλληλα η ομιλία του κ. Hamza εντυπωσιάζει για το ότι αναδεικνύει τις ομοιότητες και τις παλινωδίες που γνώρισε η προσπάθεια εισαγωγής ενός αστικού κώδικα και στις δύο χώρες, Ουγγαρία και Ελλάδα, αποδεικνύοντας ότι σε χώρες σαν τις δικές μας η πολιτική συγκυ-

ρία παίζει έναν ακόμη καθοριστικότερο ρόλο για νομοθεσίες τόσο ζωτικής σημασίας, που διαμορφώνουν και προετοιμάζουν το μέλλον μιας χώρας, όπως είναι ο αστικός κώδικας. Ακούγοντας κανείς τον κ. Hamza νιώθει ότι μαθαίνει ουσιαστικά, ακόμη και πράγματα τα οποία φαίνεται ότι γνωρίζει ή θα όφειλε να γνωρίζει. Οι αναφορές του στην προπαρασκευή και τροποποίηση του συγγρικού αστικού κώδικα είναι έτσι ή αλλιώς για τον Έλληνα αναγνώστη χρήσιμη, αλλά εντυπωσιακό είναι και το γεγονός ότι σε ελάχιστες σελίδες καταφέρνει να δώσει μια ολοκληρωμένα συνοπτική εικόνα των προεργασιών και του ελληνικού αστικού κώδικα.

Μετά από τέτοιες θεωρήσεις και προσεγγίσεις, από τις οποίες βρίθει το έργο του σημερινού καλεσμένου μας, δεν είναι να απορεί κανείς πως ο κ. Hamza δίδαξε ως επισκέπτης καθηγητής στα πιο γνωστά πανεπιστήμια του κόσμου, όπως ήταν αυτό της Sapienza και Roma Tre στη Ρώμη, της Πάρμα, του Σαλέρνο, της Πίζα, του Μιλάνου, στο Paris XII, στη Νέα Ορλεάνη, στη Λιέγη και στο Ελσίνκι. Η γλωσσική πολυμάθειά του (μιλά άπταιστα 10 γλώσσες: γερμανικά, αγγλικά, γαλλικά, ισπανικά, ιταλικά, ρωσικά, λατινικά, αρχαία ελληνικά, ολλανδικά και πορτογαλέζικα) του επέτρεψε να αναπτύξει ένα πολυσχιδές και εντυπωσιακό έργο σε γλώσσες που δεν είναι η μητρική του. Έχει συντάξει 14 μεγάλες μονογραφίες στα αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά εκτός από τη διδακτορική διατριβή και την υφηγεσία του. Η πρόσφατη έκδοση ενός, όπως φαίνεται, μνημειώδους έργου στη γερμανική γλώσσα, το 2007, υπό τον τίτλο: Wege der Entwicklung des Privatrechts in Europa («Οι δρόμοι της ανάπτυξης του ιδιωτικού δικαίου στην Ευρώπη») με παρακίνησαν να προτείνω στον Τομέα μας να τον καλέσουμε στην Κομοτηνή, πρόταση που έγινε αμέσως δεκτή, αναθερμαίνοντας έτσι και την παλαιά μας γνωριμία από τα χρόνια της Χαϊδελβέργης, προκειμένου να δοθεί η ευκαιρία στους μεταπτυχιακούς μας φοιτητές να ακούσουν ζωντανά τις πολύτιμες και ωφέλιμες παρατηρήσεις του για τις κοινές πολιτιστικές δομές των περισσότερων ευρωπαϊκών εννόμων τάξεων. Ο κ. Hamza είναι ένας ένθερμος υποστηρικτής της ιδέας της ενοποίησης των ευρωπαϊκών αστικών κωδίκων και παρά τις όποιες εθνικές επιφυλάξεις που γεννά η ιδέα της ευρωπαϊκής νομικής ολοκλήρωσης σε συντηρητικούς κύκλους, είμαι βέβαιος ότι με τη σημερινή του ομιλία θα μας γεμίσει με αισιοδοξία για το μέλλον, σε ό,τι αφορά το προσδόκιμο και το εφικτό μιας τέτοιας προοπτικής. Όσο τελικά και αν μας τρομάζει η εν λόγω ιδέα, η εναρμόνιση των δικαίων είναι κυριολεκτικά το αναπόφευκτο μέλλον μας, η νέα εκδοχή ενός διευρυμένου ρωμαϊκού δικαίου.

Κύριε Hamza, καλωσήλθατε στην Ελλάδα στην κοιτίδα των ιδεών για τις οποίες σήμερα θα μας μιλήσατε, στο γενέθλιο τόπο του σύγχρονου δυτικού πολιτισμού, σε μια χώρα που έκανε κανόνα ζωής της την οικουμενικότητα, καθώς αρκείται ορθά στο να δέχεται ως μέλη της απλόχερα και με θέρμη όλους «τους μετέχοντας την ελληνική παιδεία». Την οσμή αυτής της πνευματικής αγάπης για τη νομική επιστήμη είμαι βέβαιος ότι θα νιώσουμε και θα απολαύσουμε όλοι σήμερα ακούγοντάς σας. Ο λόγος είναι δικός σας.